

VLAD ȚEPEȘ ÎNTRE ARHETIP ȘI AVATARURI LITERAR-CULTURALE. PERSPECTIVE INTERPRETATIVE DIN TEZA LUI OLEG TALMAZAN

Carolina DODU-SAVCA

*Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
Republica Moldova*

ORCID ID: 0000-0003-4474-352X

Articolul-recenzie de față are ca obiectiv prezentarea direcțiilor tematiche majore, a reperelor interpretative și a principalelor rezultate științifice ale tezei de doctor „*Problematika și viziunea autorului în operele literare ruse și europene despre Vlad al III-lea Țepeș (Dracula)*”, elaborată de Oleg Talmazan în cadrul Școlii doctorale de filologie a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, în domeniul de studii Filologie, programul de doctorat – 622.02 Literatură universală și studii comparate (limba rusă), și realizată sub îndrumarea coordonatorilor științifici: dr. conf. univ. Suzanskaia Tatiana și dr. conf. univ. Leahu Nicolae.

În contextul revalorizării figurilor istorice în literatură și al multiplicării abordărilor transdisciplinare în cadrul studiilor comparate, teza propune o analiză stratificată asupra uneia dintre cele mai controversate și prolific reprezentate figuri ale imaginarii culturale europene.

Teza lui Oleg Talmazan explorează reprezentările literare și culturale ale lui Vlad Țepeș în spații lingvistice și culturale diverse (rusești, germane, englezești și românești din secolele XVI-XXI), cu accent pe poziția autorului – instanța auctorială – care modelează construcția simbolică a figurii lui Dracula.

Am optat pentru acest titlu de recenzie – *Vlad Țepeș între arhetip și avataruri literar-culturale. Perspective interpretative din teza lui Oleg Talmazan* – întrucât termenii „arhetip” și „avataruri literar-culturale” reflectă opoziția conceptuală identificată în teza analizată: pe de o parte, se arată dimensiunea tradițională (fixă și consacrată) a arhetipului, iar pe de alta, se evidențiază dinamismul (și pluralitatea) avatarurilor moderne care exprimă metamorfozele simbolice ale personajului Vlad Țepeș. Acest cadru permite o lectură interdisciplinară, în care mitul, literatura, istoria culturală, antropologia și cultura digitală converg. Analiza se construiește prin contrapunerile diacronice și sincronice, comparative și de receptare, oferind o perspectivă complexă asupra imaginarii occidentale legat de figura lui Dracula.

Lucrarea la care ne referim oferă o analiză comparativă a reprezentărilor literare și culturale ale lui Vlad Țepeș (Dracula) în literatura rusă și europeană, investigând nu doar tematica și stilistica acestor opere, ci și poziția autorului în raport cu figura istorică, mitologică și literară a domnitorului valah. Printr-o abordare interdisciplinară și transnațională, cercetarea contribuie la definirea mitului literar al lui Dracula ca fenomen intercultural, integrând autori din diverse epoci și spații culturale (român, rus, englez, german etc.) care au construit, reinterpretat și mitizat figura domnitorului român, oscilând între poziția de autor cu

funcțiile sale narative și rolul/rolurile ideologic/e („poziționarea ideologică”, „intenția narativă”, „rolul în narativizare”, actul de selecție și filtrare a sursei etc.).

În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm principalele direcții și contribuții ale acestei cercetări, evidențiind relevanța conceptului „poziția autorului” în înțelegerea metamorfozelor culturale și simbolice ale personajului Dracula. Comentariul nostru va invoca unele abordări utilizate, articularea corpusului literar analizat în teză și aportul pe care această teză îl aduce literaturii comparate, în special prin deschiderea sa către spații narative mai puțin explorate, precum cel rus sau est-european.

Schițăm următorul plan pentru prezenta recenzie: (1) introducere, în care sunt menționate aspectele de contextualizare teoretică a subiectului de cercetare și relevanța temei; (2) prezentarea tezei: obiective, structură, corpus, metodologie; (3) direcții interpretative ale tezei, unde vom puncta explorarea poziției autorului (în afara listei de tipologii auctoriale), ideea de ficționalizare, transmedialitate; (4) contribuții și limite ale cercetării, unde vom sublinia noutatea demersului și direcțiile posibile de continuare; (5) concluzii: deschideri pentru cercetare, relevanță pentru literatura comparată, interdisciplinaritate.

În *Introducerea* tezei sunt sintetizate liniile directoare ale lucrării, evidențiind cinci aspecte esențiale: (1) necesitatea studierii scrierilor care l-au avut ca subiect pe Dracula, argumentând relevanța temei; (2) scopul principal al cercetării, definit prin identificarea particularităților de interpretare a imaginii eroului; (3) problematica textelor despre Dracula, care implică dificultăți legate de diversitatea surselor și interpretărilor; (4) abordările legate de unghiul de analiză, cu accent pe poziția autorului în raport cu personajul tratat; și (5) trăsăturile poeticii, pragmaticei și receptării, urmărite atât în contextul literaturilor română, rusă și engleză, cât și în intertextul lor, extins în logica dialogismului bahtinian.

Structural, teza conține elementele necesare (*Introducere*, patru capitole, *Concluzii și recomandări*, *Bibliografie* cu 180 de surse, 140 pagini text principal, o anexă, declarație de răspundere, CV-ul autorului). Obiectul cercetării constă în analiza reprezentărilor literare și culturale ale lui Vlad Țepeș. Subiectul cercetării reflectă problematica cercetării și urmărește să decripteze viziunea autorilor (manifestată în poziția de autor) și imaginea personajului Dracula. Scopul cercetării rezidă în tematizarea prezenței lui Vlad al III-lea Basarab în operele literare și este circumscrisă unei triple focalizări: intenția autorului, viziunea narativă și problematica textelor literare și a reprezentărilor istorice, culturale și artistice despre Dracula în/din diferite epoci. Din lista cuvintelor cheie, „poziția autorului”, „problematică” și „anti-comportament” sunt cele care anunță direcțiile de analiză aplicativă.

Autorul își construiește demersul pornind de la provocările majore pe care istoriografia literară și culturală le ridică cercetătorului contemporan, printre care se numără: lipsa unui consens teoretic sau empiric privind (1) poziția autorului în raport cu personajul abordat, ca subiect de analiză narativă sau simbolică, (2) numărul redus de surse și resurse autentice și credibile, precum și (3) modalitățile prin care criteriile genologice/genuriale (roman, poezie, studiu, film etc.) au fost aplicate în reprezentarea istorică sau literară de-a lungul timpului. Aceste provocări sunt reluate în contextul interpretărilor ce au circulat în imaginarul colectiv românesc, rusesc, european și occidental, punând în evidență ipostazele distincte de *prezentare versus reprezentare* ale personajului Vlad al III-lea Basarab.

Accentul cade pe construcția mitului Dracula în relație cu poziționarea autorului și a mitului cultural, receptarea literar-culturală de la domnitor la arhetip „gotic” (explorat intuitiv). Sunt propuse reprezentări și interpretări ale lui Vlad Țepeș în discursul literar comparat, de la cronică la ficțiunea postmodernă, fiind explorate modelele narative și tiparele de ficționalizare ale lui Vlad Țepeș (Dracula) între istorie, literatură și transmedia.

Figura istorică a domnitorului, marcată în majoritatea cazurilor de ficționalizare, a cunoscut mai multe etape de reprezentare, oscilând între mistificare și demistificare. Aceste metamorfoze culturale, fiind pe rând sau în același timp mistificată, literaturizată, ficționalizată, estetizată în registrul gotic, transpusă în cadrul cinematografic, mitizată și demonizată și ulterior demitizată, deci restabilită din punct de vedere cultural.

Teza își centrează analiza pe personajul Dracula, identificat cu figura istorică a lui Vlad al III-lea Basarab, și urmărește să evidențieze cum această personalitate a fost reprezentată și re-interpretată diacronic și sincron. Textele analizate – precum scrierea istorică intitulată *Cazania* despre Dracula voievod de Fedor Kurîțin, *Drăculeștii* (1977) de Georgina Viorica Rogoz, *A treia țeapă* (1978) de Marin Sorescu, *Jurnalul lui Dracula* (1997) de Marin Mincu, *Spovedania lui Dracula* (*Исповедь Дракулы*, 2007) de Elena Artamonova, tetralogia despre Dracula (2004-2005) de Svetlana Lujina, *Cazania despre domnitorul Vlad și Ordinul Dragonului* de Vuk Zadunaiski¹ și *Dracula. Ultima spovedanie* (*Vlad: The Last Confession*, 2009) de Chris Humphreys – sunt examinate din perspectiva poziției autorului (*autor implicat narativ și/sau ideologic*).

Prin această lentilă analitică, lucrarea urmărește cum autorii și-au construit relația cu Vlad al III-lea Basarab, fie ca figură istorică, fie ca simbol literar (sau paraliterar), mistic sau cultural. Elemente precum intențiile autorilor, influențele istorice, socioculturale și ideologice, precum și criteriile genologice aplicate în reprezentarea lui Dracula sunt examinate, comentate și confruntate între ele. În cadrul corpusului literar și cultural dedicat acestei figuri, autorii își asumă diferite „roluri” și ar putea fi clasificați în: (a) romancieri, (b) letopisețari, consemnatori, cronografi și călugări, (c) cronicari (istorici sau autori clericali), (d) istorici și istoriografi, (e) memorialiști, poeți, esești, (f) regizori și scenariști, (g) autori de conținuturi multimedia contemporane, (h) creatori media, (i) mediatori culturali și (j) hibrizi culturali ai spațiului digital contemporan. Fiecare autor contribuie, în mod specific și în funcție de angajamentul asumat, la re-contextualizarea figurii emblematice a constructului Dracula și a narațiunilor asociate.

Prin urmare, în teză identificăm mai multe perspective ale *poziției autorului*: (a) mediator istoric, autorul care mediază între sursele istorice plurilingve și publicul contemporan; (b) mediator lingvistic și cultural, cel care reinterpretează sursele istorice din diferite limbi în cheia ficțiunii, genului, scopului, publicului sau descrie reinterpretările altor creatori și analizează adaptările figurii mitemice la contextele contemporane; (c) mitograf, cel care (re)construiește mituri în jurul lui Dracula; (d) scriitorul tematic, autorul concentrat exclusiv (și uneori obsesiv) asupra figurii lui Dracula; (e) creator media, cel care generează conținuturi vizuale, audio sau textuale bazate pe motive *drăculești*; (f) narator transmedia, cel care creează narațiuni digitale (*storytelling*) despre Dracula și care asigură circulația și difuzarea acestora în medii variate (film, parodii pop-culturale, seriale TV, *gaming*, jocuri video, realitate augmentată, rețele sociale sau

alte platforme digitale); (g) producător cultural, agentul care resemnifică simbolurile culturale ale lui Dracula într-un cadru (cultural, artistic, *trans/media*) contemporan.

În partea aplicativă (capitolele II-IV), cercetarea trasează transformarea lui Vlad al III-lea Basarab de la simbol, arhetip la o construcție culturală. Printr-o analiză comparativă a izvoarelor rusești, germane, englezești și românești din secolele XVI-XXI, studiul se concentrează pe identificarea perspectivelor ideologice și culturale care au contribuit la perpetuarea acestui mit, plasând figura lui Vlad Țepeș într-un spațiu imaginar la interferența dintre istorie și legendă. Naratiunile din surse germane, rusești, românești, britanice, americane, turcești, canadiene etc. sunt decodificate pentru a înțelege variațiile de receptare. O atenție specială i se acordă receptării culturale rusești, unde mitul a căpătat o popularitate aparte, alimentată de surse istorice, dar și de producțiile culturale recente în mediul digital. Comparativ, în cultura românească, Vlad Țepeș este adesea configurat drept un simbol al autorității și justiției, în timp ce în imaginarul occidental (european și transatlantic), în special după apariția romanului *Dracula* al lui Bram Stoker, el este asociat cu o creatură mitologică malefică.

Procesele de transcodificare simbolică a constructului Dracula îi modifică reprezentările. Dintr-un domnitor controversat Vlad Țepeș se transformă într-un alter-ego mistic, simbol al întunericului în imaginarul popular occidental. Din punct de vedere istorico-literar, această *flexiune* este influențată de evoluția genurilor literare și a tiparelor de analiză sub incidența schimbărilor sociale, politice și a progresului tehnocultural. În fond, aceste variații în interpretare – de la erou, justițiar, figură de autoritate la anti-erou, fiară, personaj demonizat –, reflectă diversitatea factorilor, de la contexte istorice, specificități culturale, intenții auctoriale și interese politice până la aspirațiile diferitor epoci, transformarea gustului public, evoluția industriilor culturale și emergența paradigmatelor tehnocreativ-culturale.

Astfel, demersul lucrării prospectează teme legate de simbolismul și reprezentările culturale ale imaginarului occidental, ilustrate la nivel local (în România), regional (Europa Centrală și de Est) și internațional (SUA, Turcia, Canada etc.). Sunt cartografiate și evidențiate contrastele dintre reprezentările din cronicile rusești și germane, în literatura rusă, engleză, română și alte tradiții literare occidentale. Studiul delimitează reprezentările în cronicile rusești și germane, evidențiind dimensiunea istorică în literatura română, rusă și engleză, precum și în tradițiile literare european-occidentale (de ex. romantismul secolului XIX), unde personajul este fie erou (național, istoric), fie antagonist ficționalizat, în funcție de contextul cultural și ideologic. Lucrarea subliniază momentele de tranziție și transformare ale figurii țepeșești. Astfel se relevă prezența mitului în imaginarul transcultural; ne referim la tranziția mitologiei țepeșești prin mai multe arealuri culturale (susmenționate): de la figura istorică la vampirul gotic, adică din istorie, prin mit, folclor local, est-european, nord-european până la producții literare și culturale, la cultura pop occidentală și transmedia *mondială*.

Temele recurente asociate cu Vlad Țepeș, pot fi sintetizate astfel: (a) Țepeș Justițiarul – un simbol al ordinii și al justiției absolute, văzut ca apărător al legii și al țării; (b) Țepeș Groaza – o figură a cruzimii exagerate, mai ales în literatura occidentală, în special în literatura germană influențată de romanele gotice și mitul vampiric; (c) Țepeș Eroul Tragic – caracterul romantic, prezent în literatura

romantică și istorică românească, dar și în romanele gotice din secolul XIX; (d) Dracula Vampirul – o întruchipare a monștrilor ficționali, transformată într-un simbol al culturii populare occidentale; și (e) figuri hibride – întruchipări direct asociate cu medul virtual și cu unele configurări ce aparțin literaturii digitale, aici putem întâlni și narațiunile generate de IA (AI-narratives) și realitatea virtuală. Această listare demonstrează că mitul Dracula emană avataruri literar-culturale și este un produs al imaginației transculturale prin excelență: un construct imaginar adaptabil, eterogen, hibrid și dinamic. Un argument al eterogenității caracteriale îl oferă contrastul dintre reprezentările culturale: în literatura română, Vlad Țepeș este frecvent asociat (de cunoscători) cu ideea de rezistență națională și ordine socială, în timp ce în literatura occidentală el devine un (pop-)simbol al groazei, al misterului de tip *thriller* și al misticismului gotic.

În acest sens, dimensiunea istorică a violenței este contextualizată critic. Autorul tezei remarcă faptul că perspectivele moderne asupra drepturilor omului nu pot fi aplicate retroactiv epocii medievale. Cruzimea lui Vlad Țepeș este analizată în relație cu măsurile de apărare a ordinii sociale, dar și în contextul intereselor geopolitice și conflictelor interne ale epocii, precum trădarea boierilor sau influența otomană. Studiul demonstrează că Vlad Țepeș funcționează simultan ca simbol al identității naționale românești și ca element central în construirea imaginarului gotic și vampiric în literatura occidentală. Această dublă funcție reflectă variațiile percepției culturale și ideologice asupra personajului, atât în perspectivă sincronică, cât și diacronică.

Prin îmbinarea unor perspective interdisciplinare, lucrarea invită la o lectură critică a istoriei și a culturii, stimulând dezvoltarea unui spirit analitic și a unei empatii cultivate. Explorând concepte precum „conștiința umană”, „mentalitate” și „dialogul culturilor”, teza contribuie la înțelegerea nuanțată a mentalităților istorice, a contextelor epocii și a diversității culturale.

În loc de concluzie, constatăm că atât reprezentarea personajului și interpretarea imaginii lui Dracula derivă din intenția și viziunea autorilor, dar depind, în mod implicit, de perspectiva receptării, mai ales în contextul actual, marcat de logica pieței culturale și de imperativele societății de consum. Adecvarea la așteptările publicului presupune nu doar adaptarea narativă, ci și anticiparea senzaționalismului, inclusiv a celui cu substrat istoric, cerut și valorizat de consumatorii.

În acest context, *poziția autorului* influențează semnificativ construcția personajului și integrarea acestuia în diverse tipare narative, de la roman istoric sau ficțiune gotică, până la poezie, dramaturgie sau formate mediatice contemporane. Astfel, Dracula devine un avatar cultural multiplu, configurat diacronic și sincron în funcție de convențiile estetice ale epocii și de așteptările de receptare. Figura sa oscilează, după cum am menționat mai sus, între mit, erou, monstru, simbol erotic, sau produs de consum.

Problematica receptării aduce în avanscenă mobilele și contextul/contextele (cultural și ideologic/cultureme și ideologeme) de receptare și interpretare ale personajului istoric sau mitic, dar și rolurile asumate de cititorul/spectatorul-consumator în perpetuarea și adaptarea mitului Dracula, devenit produs cultural global și obiect economic rentabil (ne referim la *obiectualizarea* economică a mitului).

Figura lui Vlad al III-lea Basarab este analizată dintr-o perspectivă istoric-literară, interculturală și comparatistă care permite identificarea mai multor niveluri de semnificație și pune în valoare metamorfoza simbolică a obiectului de cercetare. Din această perspectivă, teza are potențialul de a fi transformată, în forma sa publicată, fie într-unul dintre puținele studii comparatiste de referință disponibile în spațiul academic românesc și est-european, fie într-o sinteză amplă destinată unui public mai larg, interesat de fenomenul „Dracula” la intersecția dintre istorie culturală, literatură și mit.

Note

-----
¹ манускрипты бенедиктинцев о Дракуле, «Сказание о Дракуле воеводе» Федора Курицына, «Дневник Дракулы» Марина Минку, «Третий кол» Марина Сореску, «Дракулешти» Георгины Виорики Рогоз, «Дракула. Последняя исповедь» Криса Хамфриса, «Исповедь Дракулы» Елены Артамоновой, тетралогия о Дракуле Светланы Лужиной, «Сказание о господаре Владе и Ордене Дракона» Вука Задунайского.